

Werken aan regionale samenwerking

Tien lessen voor een betere regionale governance in Vlaanderen

Pieterjan Schraepen, Sam Taveirne, Ben Derudder, Joris Voets

Vlaanderen
is vernieuwend bestuur

STEUNPUNT
BESTUURLIJKE
VERNIEUWING

Het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing is een consortium van:

Parkstraat 45 bus 3609
B-3000 Leuven
Tel: 0032 16 32 32 70

Prof. dr. Annie Hondeghem
Promotor-coördinator
annie.hondeghem@kuleuven.be

Prof. dr. Trui Steen
Verantwoordelijke KU Leuven
trui.steen@kuleuven.be

Sint-Jacobstraat 2
B-2000 Antwerpen
Tel: 0032 3 265 53 87

Prof. dr. Wouter Van Dooren
Verantwoordelijke UAntwerpen
wouter.vandooren@uantwerpen.be

Sint-Pietersnieuwstraat 33
B-9000 Gent
Tel: 0032 9 264 92 50

Prof. dr. Joris Voets
Verantwoordelijke UGent
joris.voets@ugent.be

Martelarenlaan 42
B-3500 Hasselt
Tel: 0032 11 26 81 11

Prof. dr. Steven Van Garsse
Verantwoordelijke UHasselt
steven.vangarsse@uhasselt.be

Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing
Parkstraat 36 bus 3606 - 3000 Leuven - België
Tel: 0032 16 32 36 10 - E-mail: svb@kuleuven.be - URL: <https://steunpuntbestuurlijkevernieuwing.be/>

© Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing
Niets uit deze uitgave mag, zelfs gedeeltelijk, openbaar gemaakt worden, gereproduceerd, vertaald of aangepast, onder enige vorm ook, hierin begrepen fotokopie, microfilm, bandopname behoudens uitdrukkelijke en voorafgaande toestemming van de uitgever.
Dit rapport vermeldt de mening van de auteur en niet deze van de Vlaamse overheid.
De Vlaamse overheid kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik dat wordt gemaakt van de in deze bekendmaking opgenomen gegevens.

**WERKEN AAN REGIONALE
SAMENWERKING**

Eindrapport

23.01.2026

Pieterjan Schraepen, Sam Taveirne, Ben Derudder &
Joris Voets

INHOUD

1	Inleiding.....	5
2	10 overkoepelende inzichten.....	7
2.1	Regio's als feitelijke realiteit	7
2.2	Regio als coördinatieplatform	10
2.3	Tussen maatwerk & centrale sturing	12
2.4	Sectorale dynamiek	14
2.5	Regiomaturiteit	16
2.6	Ambtelijke capaciteit	18
2.7	Leiderschap	20
2.8	Relatie met middenveld	22
2.9	Belang van bruggenbouwers	24
2.10	Financiering als hefboom	26
3	Synthese.....	27
	Referenties	29

1 INLEIDING

Dit eindrapport bundelt de belangrijkste inzichten uit vijf jaar steunpuntonderzoek (2021–2025) over regionale samenwerking in Vlaanderen. In deze periode onderzochten we in het kader van het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing uiteenlopende beleidsdomeinen, diverse regionale schalen en verschillende governance-arrangementen. Hoewel deze contexten sterk verschillen, wijzen ze gezamenlijk op een bredere ontwikkeling: regionale samenwerking is uitgegroeid tot een structureel onderdeel van hedendaags bestuur in Vlaanderen.

Met dit rapport beogen we drie samenhangende doelstellingen. Ten eerste pogen we de inzichten uit de verschillende deelstudies in dit project samen te brengen in een synthese, met oog voor terugkerende patronen, spanningen en succesvoorwaarden. Ten tweede willen we bijdragen aan kennisopbouw en leren rond regiowerking, in wisselwerking met praktijkactoren zoals het Labo Regiovorming (VVSG) en het Agentschap Binnenlands Bestuur (ABB). Ten derde willen we praktijkondersteunend zijn door een beleidsrelevant referentiekader aan te reiken dat Vlaamse administraties, lokale en provinciale besturen en andere regionale actoren helpt om interbestuurlijke samenwerking beter te begrijpen, te organiseren en te versterken.

We organiseren het rapport via tien overkoepelende bouwstenen of lessen die samen verder richting kunnen geven aan een duurzame en werkbare regiobenadering in Vlaanderen. Ze maken zichtbaar hoe regio's zich ontwikkelen als maatschappelijke realiteit, hoe ze bestuurlijk worden ingezet als coördinatieplatform, en welke randvoorwaarden bepalend zijn voor hun werking. Daarbij komen onder meer de spanning tussen maatwerk en centrale sturing, de impact van sectorale verkokering, verschillen in regiomaturiteit, het belang van ambtelijke capaciteit en politiek leiderschap, de rol van middenveld en bruggenbouwers, en de cruciale hefboom van structurele financiering aan bod.

We vertrekken daarbij expliciet niet van één vaste definitie van ‘de regio’ en reiken evenmin een blauwdruk aan voor succesvolle regiowerking. ‘De’ regio bestaat immers niet in Vlaanderen, want een regio is geen uniforme of stabiele schaal, maar een veelzijdige realiteit waarin functionele leefgebieden, historische samenwerkingsverbanden, sectorale logica's en lokale bestuursculturen elkaar kruisen. Dit vraagt geen rigide benadering, maar wel inzicht in de dimensies die nodig zijn opdat een regiowerking naar behoren kan functioneren.

Samen vormen deze inzichten een samenhangend referentiekader dat helpt verduidelijken waar de meerwaarde van regionale samenwerking ligt, maar ook welke kwetsbaarheden daarbij meespelen. Met dit rapport willen we bijdragen aan een Vlaams bestuur dat niet alleen erkent dat maatschappelijke opgaven zich op regionale schaal afspelen, maar dat ook beschikt over de bestuurlijke capaciteit, instrumenten en beleidsarrangementen om daar op een samenhangende, gebiedsgerichte en duurzame manier op in te spelen.

Het is belangrijk dat dit rapport op de ‘juiste’ manier wordt gelezen. Ten eerste is het volledig gebaseerd op deelstudies die de auteurs – samen met een aantal collega-onderzoekers – de afgelopen vijf jaar hebben uitgevoerd. Wie al langer thuis is in de regionale governance van Vlaanderen, zal dus ongetwijfeld hiaten opmerken, een aantal voorbeelden en thema's missen, merken dat het comparatieve luik wat minder is uitgebouwd, en vaststellen dat referenties naar andere auteurs of ander onderzoek niet sterk zijn uitgewerkt. Ten tweede worden in de tekst zelf geen verwijzingen opgenomen naar de concrete deelstudies waarop de overkoepelende inzichten steunen. Dit is een bewuste keuze om de leesbaarheid te vergroten. We lijsten op het einde van het rapport de relevante deelstudies op. Op basis van die titels kunnen geïnteresseerden snel de achterliggende deelstudie(s) identificeren en lezen. Ten derde bindt dit rapport uitsluitend de auteurs ervan.

duidelijk federaal beoordelingskader, structurele financiering en systematische monitoring kunnen functioneren als instrumenten om interbestuurlijke afstemming op regionale schaal te organiseren.

Deze voorbeelden laten collectief zien dat regionale samenwerking geen uitzondering (meer) is, maar een gedeelde bestuurlijke praktijk waarmee landen proberen aan te sluiten bij de functionele schaal van maatschappelijke opgaven. Hoewel de gekozen vormen sterk verschillen—van vrijwillige en projectmatige arrangementen tot institutioneel verankerde of programmatisch gestuurde modellen—staan alle landen voor dezelfde onderliggende vraag: hoe organiseer je op tussenschaal voldoende afstemming, beleidskracht en continuïteit? De internationale variatie toont dat er geen uniform antwoord bestaat, maar wel dat de keuze voor specifieke organisatieprincipes, instrumenten en financiële kaders bepalend is voor het functioneren van regionale samenwerking. De centrale vraag blijft hoe overheden hun governance-arrangementen zo kunnen vormgeven dat ze een afgestemd en gebiedsgericht antwoord bieden op opgaven die zich steeds nadrukkelijker op regionale schaal manifesteren.

Regio's in Vlaanderen: schaal voor beleid en uitvoering

De bovenstaande voorbeelden tonen hoe functionele leefgebieden elders richtinggevend worden voor de organisatie van samenwerking op regionale schaal. Ook in Vlaanderen manifesteert de regio zich steeds nadrukkelijker als een schaal of tussenruimte waarop diverse maatschappelijke dynamieken samenkomen. Onderzoek wijst al decennia op een sterk verweven, polycentrische Vlaamse ruimte met overlappende pendelgebieden, verlinte corridors, gedeelde voorzieningen en intense dagelijkse verplaatsingen. Het klassieke onderscheid tussen stad en platteland vervaagt daardoor feitelijk steeds sterker en er ontstaat een netwerk van functionele regio's dat bovendien ook nog eens zelden een-op-een samenvalt met gemeente- of provinciegrenzen.

Vanuit dit gegeven zijn regio-afbakeningen in Vlaanderen vaak relatief en contextafhankelijk. De Vlaamse ruimte is klein en dichtbevolkt, met overlappende invloedssferen van verschillende stedelijke centra en een gelaagde en verrijkende impact van Brussel. Wetenschappelijk onderzoek toont brede overeenstemming over de rol van de dertien centrumsteden en de stedelijke invloed van Brussel, Antwerpen en Gent, maar veel minder consensus over de exacte contouren van hun invloedssferen. Afhankelijk van het gehanteerde criterium – morfologie, pendel, woonmarkt, verhuisbewegingen of voorzieningengebruik – ontstaan er soms andere kaarten. Vlaanderen beschikt dus niet over één allesomvattende regio-indeling, maar over een pluriform landschap van functionele regio's. Hoewel afbakeningen dus vaak relatief en contextafhankelijk zijn, zijn ze echter niet arbitrair: ze volgen terugkerende patronen, ook al blijven ze contingent op lokale dynamieken en beleidskeuzes.

Tegen deze achtergrond krijgt de Vlaamse regiovorming, die in de vorige legislatuur een belangrijke politieke ambitie vormde, betekenis. De daaruit voortgevloede referentieregio's vormen geen nieuwe bestuurslaag, maar ambiëren een overlegmodel dat meer helderheid en samenhang wil brengen in de versnipperde tussenruimte. De afbakening kwam tot stand via een combinatie van lokale input en een top-down finale beslissing van de Vlaamse Regering. Ondanks kritieken op schaalverschillen en draagvlak sluiten de referentieregio's in grote lijnen aan bij heel wat bestaande interactiepatronen en functionele afbakeningen. Hun functie is vooral instrumenteel: ze bieden een herkenbaar schaalniveau om Vlaamse en lokale actoren met elkaar te verbinden, zonder kleinere thematische of historische samenwerkingsverbanden teniet te doen. Via het matroesjikamodel blijft maatwerk binnen en tussen regio's expliciet mogelijk. Tegelijk is duidelijk dat niet alle bestaande samenwerkingsverbanden zich naar deze schaal kunnen en wensen te plooiën. Daarnaast stellen we vast dat gemeenten die eerder aan de grenzen van referentieregio's liggen soms twijfels en reserves hebben.

////////////////////////////////////

Samenvattend kunnen we stellen dat de regio zich in Vlaanderen manifesteert als zowel een feitelijke als een bestuurlijke realiteit, gevoed door functionele leefgebieden en ondersteund door nieuwe beleidskaders zoals de regiovorming. Het Vlaamse regiodebat gaat dan ook niet zozeer over het vinden van één uniforme afbakening voor alle maatschappelijke vraagstukken of domeinen, maar in eerste orde over het creëren van een werkbare tussenschaal waarop beleidsafstemming, samenwerking en een geïntegreerde aanpak beter vorm kunnen krijgen. Onze tussentijdse evaluatie van de regiovorming liet echter zien dat dit in de praktijk een bijzonder complexe opgave blijkt.

2.2 REGIO ALS COÖRDINATIEPLATFORM

Regio's zijn dus een maatschappelijke realiteit die voortvloeit uit functionele leefpatronen. Net daarom hebben ze echter meteen ook op complexe en meervoudige wijze een impact op bestuurlijke vraagstukken. Regio's zijn dan ook onvermijdelijk een bestuurlijke realiteit. In Vlaanderen worden regio's niet benaderd als een aparte bestuurslaag met eigen taakstelling of formele bevoegdheden, maar als een interbestuurlijk overleg- en afstemmingsplatform dat actoren uit verschillende bestuursniveaus en beleidsdomeinen samenbrengt. De essentie van de regio als afstemmingsplatform schuilt in haar coördinerende functie: ze biedt een schaal waarop bestuurlijke fragmentatie kan worden overbrugd en beleidsprocessen beter op elkaar kunnen worden afgestemd.

Regio's als interbestuurlijk platform

Regionale bestuursarrangementen in Vlaanderen vertrekken van de premisse dat maatschappelijke vraagstukken niet langer binnen strikt afgebakende beleids- of bestuursgrenzen kunnen worden opgelost. De regio wordt daarom aangewend als een tussenschaal waarop actoren—lokale besturen, Vlaamse administraties, provincies, streekintercommunales, soms ook middenveldpartners—met elkaar in gesprek gaan, informatie delen, gezamenlijke analyses ontwikkelen en afspraken maken over beleidsafstemming. Dit gebeurt vaak zonder formele hiërarchische machtsverhouding: de regio heeft doorgaans geen wettelijke beslissingsmacht of democratisch mandaat, maar biedt een feitelijke bestuurlijke tussenruimte waarin samenwerking kan worden georganiseerd en gelegitimeerd.

Hoewel regionale overlegplatformen geen beslissingsmacht uitoefenen, toont onderzoek wel aan dat ze een bijdragen kunnen leveren aan beleidsafstemming. Ze doen dat langs drie sporen.

Ten eerste dragen ze bij aan de horizontale samenwerking tussen gemeenten. Door een gedeelde tafel te creëren, worden wederzijds begrip, gedeelde probleemdefinities en gezamenlijke prioriteiten opgebouwd: voorwaarden die cruciaal zijn voor een duurzame samenwerking. Dit is zichtbaar in uiteenlopende sectoren, van mobiliteit over zorg tot economie, waar regionale agenda's steeds meer door lokale coalities worden vormgegeven.

Ten tweede kunnen regionale platforms de verticale coördinatie tussen lokale besturen en de Vlaamse overheid bevorderen. Vooral in beleidsthema's die sterk afhankelijk zijn van Vlaamse kaders—zoals mobiliteit, ruimtelijke ordening of welzijn—helpt het regionale niveau om afstemming structureler te organiseren. Vlaams beleid kan hierdoor beter aansluiten op gebiedskenmerken, terwijl lokale besturen een ruimer perspectief kunnen ontwikkelen binnen een vaak complexe beleidsomgeving. Deze rol sluit aan bij het idee van de Vlaamse overheid als *meta-governor*: eerder faciliterend en kaderstellend dan rechtstreeks sturend, maar wel bepalend voor de randvoorwaarden voor regionale samenwerking.

2.3 TUSSEN MAATWERK & CENTRALE STURING

De regionale schaal wordt in toenemende mate erkend als een legitiem coördinatieniveau, maar de wijze waarop regionale samenwerking moet worden ingericht, laat zich niet vatten in één uniforme aanpak. Waar regio's functioneren als afstemmingsniveaus, wordt hun werking in belangrijke mate bepaald door twee ogenschijnlijk tegenstrijdige logica's: enerzijds de nood aan maatwerk, ingegeven door de diversiteit van regionale contexten, en anderzijds de behoefte aan centrale sturing, noodzakelijk om een zekere uniformiteit en samenhang te kunnen waarborgen. In de realiteit zijn deze logica's echter geen tegenpolen van elkaar, maar een continuüm waarop de juiste balans moet gevonden worden voor een robuuste regiowerking.

De diversiteit van regio's als vertrekpunt

De ene regio is de andere niet: regio's in Vlaanderen verschillen sterk in historiek, schaal, socio-economisch profiel en bestuurlijke dynamiek. Deze diversiteit vertaalt zich in bestuurlijke verschillen. De samenwerkingsgeschiedenis, positie van de intercommunale, provinciale gebiedswerkingen, lokale bestuursrelaties en sectorale eigenheden variëren van gebied tot gebied. Sommige regio's beschikken over een langere traditie van intergemeentelijke samenwerking en gedeelde identiteitsbeleving, terwijl andere gebieden hier in veel meer mindere mate op kunnen steunen. Daardoor verschilt ook de mate van regiomaturiteit sterk, wat gevolgen heeft voor de capaciteit, besluitvorming en het ritme waarop regionale structuren vorm krijgen en functioneren.

Dit alles vereist maatwerk: centrale beleidsinterventies moeten voldoende aansluiten bij het specifieke functioneren van elk gebied, en een regiowerking moet idealiter ruimte krijgen om deze verschillen op te vangen. Een generieke, uniforme benadering werkt niet in een landschap waarin de feitelijke logica's sterk uiteen lopen en waar lokale contexten bepalend zijn voor wat haalbaar en wenselijk is. Een gebiedsgerichte benadering is dan ook essentieel. Voor beleidsdomeinen zoals ruimtelijke ordening, mobiliteit, wonen, infrastructuur en milieu is de regio vaak de schaal waarop de verwevenheid van uitdagingen het duidelijkst naar voren komt. We stelden reeds dat de regio fungeert als een functioneel systeem, waarin wonen, werken, verplaatsen en voorzieningengebruik elkaar kruisen. Dit maakt het noodzakelijk om beleid zo te organiseren dat het aansluit op de ruimtelijke en socio-economische logica's van specifieke gebieden.

Gebiedsgericht werken betekent niet enkel rekening houden met regionale kenmerken; het impliceert ook dat centrale beleidsdoelstellingen worden herijkt in functie van de lokale realiteit. Dit kan betekenen dat de ene regio meer nood heeft aan regie op mobiliteitsknooppunten, terwijl elders vooral woonproblematieken of klimaatadaptatie centraal staan. Maatwerk operationaliseert zo de gebiedsgerichte benadering: het vertaalt het inzicht dat de regio's onderling verschillen naar prioritering en een aanpak die hun specifieke noden respecteert. Een gelijkaardige logica ligt ook aan de basis van initiatieven zoals de Nederlandse Regio Deals, waar expliciet wordt vertrokken van uiteenlopende regionale opgaven en waar centrale doelstellingen via onderhandelde afspraken worden afgestemd op gebiedsspecifieke contexten en prioriteiten.

De blijvende nood aan centrale sturing

Tegenover deze behoefte aan maatwerk staat de vaststelling dat veel beleidsdomeinen die op regionale schaal spelen – in het bijzonder het ruime omgevingsbeleid – in hoge mate afhankelijk zijn van Vlaamse bevoegdheden, middelen en regelgeving. Regionaal beleid, gericht op het versterken van functionele stedelijke leefgebieden, is in de kern ook Vlaams beleid, en zonder een richtinggevende en ondersteunende rol van de Vlaamse overheid komt ook de rol van de regio zelf in het gedrang.

De Vlaamse overheid treedt dan ook op als *meta-governor*: zij bepaalt de kaders waarbinnen samenwerking kan plaatsvinden, schept randvoorwaarden voor afstemming en legitimeert regionale initiatieven door financiële en juridische instrumenten te voorzien. Voorbeelden hiervan zijn decretale samenwerkingskaders, het vastleggen van functionele schaalafbakeningen, en programmakaders die samenwerking tussen lokale besturen en Vlaamse administraties structureren.

Deze instrumentenkoffer van centrale sturing is niet bedoeld om regionale autonomie te beperken, maar om fragmentatie tegen te gaan en een zekere uniformiteit en samenhang te garanderen in een bestuurlijk landschap dat anders dreigt te versnipperen. Vlaanderen blijft ook het bestuursniveau dat belangrijke investeringsbeslissingen neemt met grote territoriale impact; daarom is centrale sturing onmisbaar om te verzekeren dat regionale initiatieven bijdragen en afgestemd zijn op bredere Vlaamse beleidsdoelstellingen.

Complementariteit van maatwerk en centrale afstemming

Hoewel maatwerk en centrale sturing soms worden voorgesteld als tegengestelde logica's, toont het onderzoek aan dat ze elkaar kunnen versterken. Centrale kaders creëren helderheid, voorspelbaarheid en een gedeelde taal voor sectoren en lokale besturen. Maatwerk laat vervolgens toe om deze kaders op een flexibele manier in te vullen, aangepast aan de eigenheid van elk gebied. Het is precies in de wisselwerking tussen beide logica's dat een toekomstbestendige regionale bestuursstijl vorm krijgt.

De referentieregio's zijn een concrete poging om die complementariteit te realiseren. Ze bieden een duidelijk, gebiedsdekkend referentiekader dat dient als bovenlokaal organisatieprincipe, zonder zelf een starre governance structuur op te leggen. Het matroesjkamodel maakt daarbij expliciet dat kleinere thematische of historische verbanden kunnen blijven bestaan binnen het grotere regionale kader. Zo proberen referentieregio's de voordelen van schaalhelderheid met de noden van maatwerk te combineren. Een effectieve regiowerking vereist dus zowel vaste ankerpunten als flexibele invulling.

Het organiseren van regionale samenwerking vraagt daarom om een voortdurende zoektocht naar balans. Beleidsmakers dienen te vermijden dat maatwerk evolueert naar willekeur of dat centrale sturing verwordt tot rigiditeit. Daarbij mag ook niet uit het oog worden verloren dat deze balans zich in de praktijk niet overal even vlot laat realiseren, zeker niet voor gemeenten die zich functioneel of historisch op de rand van meerdere regio's bevinden en daardoor geconfronteerd worden met bijkomende spanningen in regionale afstemming. Het debat over de zinvolheid om allerhande intergemeentelijke samenwerkingsverbanden in de grenzen van referentieregio's te dwingen, toont hoe moeilijk die balansoefening in de praktijk is. De uitdaging bestaat erin om voldoende vrijheidsgraden te bieden aan regio's om oplossingen te ontwikkelen die aansluiten bij hun functionele realiteit, terwijl tegelijkertijd voldoende richting wordt geboden om gedeelde doelstellingen, intersectorale samenhang en bestuurlijke stabiliteit te waarborgen.

Referentieregio's als verbindend raamwerk

De invoering van de referentieregio's door de Vlaamse overheid wordt het best begrepen als interventie om deze intersectorale afstemming bevorderen: ze bieden een vast, gebiedsdekkend raamwerk dat richting en structuur wil geven aan samenwerking in de regionale tussenruimte. Binnen een landschap dat bestaat uit sectorale samenwerkingsverbanden met uiteenlopende afbakening, proberen referentieregio's een gemeenschappelijk referentiepunt te bieden waarin Vlaamse administraties en lokale besturen elkaar kunnen vinden en tot meer harmonisatie in hun samenwerkingspraktijk kunnen komen.

Tegelijkertijd zijn de referentieregio's niet bedoeld om sectorale schalen te vervangen. Via het matroesjkamodel blijven kleinere of grotere functionele verbanden evenzeer mogelijk. Eerstelijnszones blijven bestaan, vervoerregio's behouden hun eigen schaal, culturele samenwerkingsverbanden tussen gemeenten functioneren op maat van hun beleidslogica. De door het beleid geformuleerde ambitie was niet om één uniforme schaal voor alle bestuurlijke samenwerking op te leggen, maar wel om onnodige versnippering tegen te gaan en een kader te creëren waarbinnen sectorale arrangementen beter kunnen worden afgestemd. In de praktijk zijn tot dusver de resultaten alvast gemengd te noemen.

Referentieregio's kunnen enkel als een verbindend raamwerk werken wanneer sectoren bereid zijn hun initiatieven te verbinden aan een gemeenschappelijke schaal, zonder hun eigen beleidslogica's te ondermijnen. Dat vergt investeringen in afstemming, wederzijds begrip en bestuurlijk overleg. Het burgemeestersoverleg, als spil van de regio, kan hierbij een belangrijke rol spelen: zoals eerder aangegeven fungeert het idealiter als strategisch platform waar prioriteiten kunnen worden gedeeld en waar transversale vraagstukken op de agenda komen. De effectiviteit ervan hangt echter sterk af van de mate waarin sectorale en lokale agenda's daadwerkelijk worden ingebracht en besproken, in plaats van louter parallel te blijven bestaan.

Sectorale dynamiek vormt dus geen afwijking van de regiobenadering, maar een constitutief onderdeel ervan. De kracht van regionale samenwerking ligt erin dat sectoren niet opgaan in één uniform model, maar slimmer en meer coherent met elkaar kunnen worden verbonden. Referentieregio's kunnen hiervoor een nuttig raamwerk bieden, op voorwaarde dat sectoren deze schaal actief meenemen in hun eigen werking en Vlaanderen de nodige instrumenten en incentives voorziet om ontkokering te stimuleren.

2.5 REGIOMATURITEIT

Hoewel Vlaanderen beschikt over gedeelde referentiekaders voor regionale samenwerking, vertonen regio's in de praktijk zeer uiteenlopende niveaus van regiomaturiteit. Samenwerking ontstaat immers nooit in een vacuüm: ze wordt mee gevormd door eerder opgebouwde relaties, lokale en regionale identiteiten, historisch gegroeide bestuursculturen en de institutionele context waarin actoren opereren. Regiomaturiteit verwijst naar dit geheel van factoren dat bepaalt in hoeverre een regio in staat is gezamenlijke ambities te formuleren, onderlinge afstemming te organiseren en gezamenlijke uitvoeringskracht te ontwikkelen.

Verschillen in dynamiek en regionale identiteitsvorming

De maturiteit van regionale samenwerking is sterk afhankelijk van contextuele kenmerken, zoals historiek, socio-economische structuur en het bestaan van een gedeelde regionale identiteit. In sommige regio's—zoals Zuid-West-Vlaanderen of de Westhoek—bestaat een duidelijk gevoel van territoriale samenhang, dat door lokale actoren wordt ervaren als een gedeelde identiteit. Dergelijke gedeelde beelden en verhalen ondersteunen samenwerking, omdat actoren zich herkennen in een gemeenschappelijk gebied en daardoor makkelijker grensoverstijgende gezamenlijke belangen definiëren. Ook buiten Vlaanderen zijn er gelijkaardige voorbeelden, zoals de Waalse regio WAPI (Picardisch Wallonië), waar naamgebruik en symboliek actief bijdragen aan identiteits- en netwerkvorming binnen de regio.

Daarnaast speelt historisch geaccumuleerde samenwerking een grote rol. In regio's waar bestuurders en administraties reeds jarenlang samenwerken, waar vertrouwensrelaties bestaan en informele netwerken zijn opgebouwd, verloopt het proces van agendering en onderhandeling doorgaans vlotter. Maturiteit weerspiegelt dus niet alleen formele structuren, maar vooral de mate waarin actoren elkaars werkwijzen kennen, elkaars belangen begrijpen en een gedeeld handelingsperspectief hebben ontwikkeld.

Omdat geschiedenis en context zo'n bepalende rol spelen, starten regio's niet vanuit dezelfde positie. Gebieden met een gevestigde traditie van regionale samenwerking beschikken vaak over meer draagvlak en gedeelde routines, wat bijdraagt aan een cultuur van gedeelde verantwoordelijkheid en resultaatgerichtheid. Eerdere ervaringen—succesvolle of moeizame—vormen daarbij een belangrijke leerschool. Ook internationale praktijken illustreren dit duidelijk. In de Nederlandse Regio Deals ging veel aandacht naar het opbouwen van partnerschappen, waarvoor tijd nodig is om vertrouwen te ontwikkelen en gezamenlijke afspraken te maken. In Frankrijk tonen de verschillen tussen de stedelijke gebieden van Bordeaux en Lyon hoe politieke leiderschapsculturen regio's in verschillende richtingen van samenwerking kunnen sturen: een langdurige cultuur van lokale compromisvorming (*cogestion*) in Bordeaux versterkte een consensuele traditie, terwijl Lyon door lokale politieke druk tot institutionele hervorming een duidelijker mandaat voor regionale besluitvorming kon ontwikkelen.

Ook in Vlaanderen zien we dat regio's waar het burgemeestersoverleg een langere traditie heeft vlotter tot gezamenlijke prioriteiten komen. In regio's waar deze structuren recenter zijn, overheerst een meer zoekende houding en blijft soms onduidelijk welke actoren leiderschap kunnen opnemen of hoe besluitvorming wordt georganiseerd. Het verschil in maturiteit bepaalt dus mee de snelheid waarmee een regiowerking kan groeien.

2.6 AMBTELIJKE CAPACITEIT

Interbestuurlijke samenwerking op regionale schaal veronderstelt meer dan gedeelde ambities en bestuurlijke afspraken. Ze vraagt om een dagelijkse praktijk van afstemming, voorbereiding en opvolging, die in grote mate wordt gedragen door de ambtelijke laag. Waar politieke sturing richting en legitimiteit kan geven, is het de ambtelijke capaciteit die regionale samenwerking concreet maakt en operationeel houdt. De mate waarin regio's beschikken over voldoende, stabiele en goed georganiseerde ambtelijke ondersteuning blijkt dan ook bepalend voor hun functioneren. Tegelijk tonen de verschillen tussen regio's, sectoren en besturen dat deze capaciteit vandaag ongelijk verdeeld en vaak versnipperd is, wat de structurele uitbouw van een robuuste regiowerking onder druk zet.

Capaciteit als fundament voor regionale samenwerking

Voldoende ambtelijke capaciteit op regioniveau komt in het onderzoek naar voren als een essentiële voorwaarde voor duurzame interbestuurlijke samenwerking. Regionale samenwerking vergt immers een continue investering in procesbeheer, inhoudelijke voorbereiding, coördinatie en opvolging van vaak complexe en domeinoverstijgende dossiers. Die werkzaamheden laten zich niet reduceren tot louter ondersteunende taken, maar vormen de ruggengraat van het functioneren van regionale overleg- en besluitvormingsplatformen. Procescoördinatoren en regionale medewerkers vervullen daarbij een sleutelrol: zij bewaken het verloop van trajecten, structureren overleg, en zorgen ervoor dat afspraken daadwerkelijk worden voorbereid en opgevolgd.

In contexten waar regionale samenwerking nog pril is of waar politiek leiderschap versnipperd en wisselend is, krijgt de ambtelijke laag bovendien een uitgesproken stabiliserende functie. Sterke ambtenaren dragen dan bij aan continuïteit over bestuursperiodes heen, houden dossiers inhoudelijk op koers en mobiliseren expertise wanneer politieke prioriteiten verschuiven. Het ontbreken van dergelijke capaciteit heeft directe gevolgen voor de werking van regio's: besluitvorming vertraagt, de kwaliteit van voorbereiding neemt af en regionale processen worden fragiel en meer afhankelijk van externe ondersteuning of tijdelijke projectmiddelen.

In dit verband wijst ons onderzoek op een structureel spanningsveld: hoewel het belang van regionale ambtelijke capaciteit breed wordt erkend, is de ondersteuning vandaag nog sterk versnipperd georganiseerd. Financiële en personele middelen worden via uiteenlopende sectorale lijnen ingezet, vaak zonder samenhangende strategie of gedeeld overzicht. De Vlaamse overheid ondersteunt (initiatieven in) regio's vooral via tijdelijke projecten, diverse subsidiekanalen en sectorale begeleidingsopdrachten, terwijl verschillende beleidsdomeinen elk hun eigen regionale structuren, coördinatoren en werkvormen hanteren. Voor lokale besturen bemoeilijkt dit de bundeling van middelen en capaciteit in de regionale tussenruimte, en versterkt het vaak de bestaande verkokerde werking.

Ook binnen de Vlaamse administratie blijft de ontkokering van regionale ondersteuning beperkt. Pogingen om meer geïntegreerd te werken botsen vaak op sectorale organisatieprincipes, uiteenlopende procedures en gescheiden hiërarchische lijnen. De samenwerking binnen de vervoerregio's tussen de beleidsdomeinen Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving illustreert hoe moeilijk het is en blijft om tot gedeelde processen en gezamenlijke regionale ondersteuning te komen. Hierdoor blijft geïntegreerde regionale sturing kwetsbaar en sterk afhankelijk van individuele inzet en informele afstemming.

////////////////////////////////////

Regi capaciteit: grote sectorale en lokale verschillen

De beschikbare ambtelijke capaciteit op regionale schaal blijkt vaak ook ongelijk verdeeld, zowel tussen beleidsdomeinen als tussen lokale besturen. Aan Vlaamse zijde beschikken sommige sectoren over relatief uitgebouwde regionale structuren en duidelijke aanspreekpunten. De vervoerregio's binnen het beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken illustreren hoe regionale coördinatie kan worden ondersteund door expliciete organisatorische keuzes en toegewezen ambtelijke capaciteit, ook al blijkt uit onze recentste analyse dat dat evolueert doorheen de tijd. In andere beleidsdomeinen blijft de regionale aanwezigheid echter veel beperkter en meer gefragmenteerd, vaak beperkt tot dossieropvolging, tijdelijke projecten of ad-hoc ondersteuning.

Aan de lokale kant is de situatie ook erg heterogeen. Lokale regi capaciteit blijkt in veel gevallen fragiel, ongelijk verdeeld en structureel onder druk te staan. Vooral kleinere gemeenten beschikken vaak over onvoldoende personele capaciteit en gespecialiseerde expertise om actief en consistent bij te dragen aan regionale processen. De toenemende complexiteit van beleidsdossiers—die juridische, technische en procesmatige kennis vereisen—verhoogt deze druk. Bovendien vraagt regiowerking een aanzienlijke tijdsinvestering in voorbereiding, overleg en opvolging, terwijl deze taken zelden structureel zijn ingebed in lokale organisaties. In de praktijk leidt dit ertoe dat lokale ambtenaren er de regionale dossiers dikwijls “bij nemen”, vaak zonder duidelijk mandaat of taakstelling. In geval van personeelsverloop kan dit regionale samenwerking bovendien bijzonder kwetsbaar en persoonsafhankelijk maken. De continuïteit van samenwerking komt dan vaak in het gedrang, zeker in regio's waar de institutionele verankering beperkt is.

Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en streekintercommunales kunnen in sommige regio's fungeren als een gedeeltelijke buffer voor deze ongelijkheden, en dit door expertise, personeel en procesondersteuning te poolen om zo de lokale ambtelijke capaciteit te versterken. Zij kunnen lokale besturen ontlasten en regionale beleidstrajecten mee helpen ondersteunen. Tegelijk volstaat deze ondersteuning vaak niet om de structurele capaciteitsverschillen volledig te compenseren en blijven regio's afhankelijk van fragiele en kwetsbare ondersteuningsarrangementen.

Deze bevindingen maken duidelijk dat de duurzaamheid van regionale samenwerking in belangrijke mate samenhangt met de beschikbaarheid en organisatie van ambtelijke capaciteit op zowel Vlaams als lokaal niveau. Waar regio's kunnen steunen op voldoende, stabiele en samenhangend georganiseerde ondersteuning, blijken regionale processen minder kwetsbaar en beter in staat om continuïteit te waarborgen. Een meer gecoördineerde inzet van Vlaamse ondersteuning, een grotere mate van samenhang tussen sectorale ondersteuningslijnen en een differentiatie naargelang de noden en maturiteit van regio's vormen aanknopingspunten om deze kwetsbaarheid te verminderen. Ook gerichte investeringen in lokale en bovenlokale expertise komen naar voren als factoren die de draagkracht van regionale samenwerking kunnen versterken.

////////////////////////////////////

De faciliterende rol van centrale overheden

Leiderschap dat van onderuit wordt opgenomen in de regio is zeer belangrijk, maar zowel Vlaams als internationaal onderzoek toont aan dat centrale overheden ook een doorslaggevende rol kunnen spelen in het mogelijk maken, versterken en bestendigen van dergelijk leiderschap.

Een eerste cruciale rol van centrale overheden ligt in het scheppen van duidelijke en stabiele kaders. Door regionale afbakeningen te stabiliseren en een helder kader te formuleren voor regionale samenwerking, kan de Vlaamse overheid optreden als een *meta-governor* die richting en samenhang brengt in het regionale tussenniveau. Dergelijke kaders kunnen legitimiteit bieden aan regionale fora zoals het burgemeestersoverleg en bijdragen aan een herkenbare schaal waarop politiek leiderschap zich kan ontplooien. Internationale voorbeelden —zoals de Zwitserse Agglomeratieprogramma’s— tonen dat vooral structurele en volgehouden beleidskaders het vertrouwen kunnen versterken en lokale actoren in staat kunnen stellen om over legislaturen heen verantwoordelijkheid op te nemen.

Naast deze kaderstellende rol kunnen ook financiële stimulansen en capaciteitsondersteuning een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van regionaal leiderschap. Waar duidelijke afbakeningen en verwachtingen legitimiteit en richting bieden, kunnen gerichte financiële instrumenten het effectieve draagvlak en engagement op regionaal niveau vergroten. Cofinancieringsmodellen, zoals binnen de Nederlandse Regio Deals, stimuleren de vorming van regionale coalities en versterken het collectieve eigenaarschap over regionale agenda’s. Dergelijke centrale initiatieven creëren niet alleen materiële randvoorwaarden voor samenwerking, maar beïnvloeden ook de incentivestructuur waarbinnen politiek leiderschap wordt opgenomen. Ze kunnen het opnemen van regionale verantwoordelijkheid lokaal aantrekkelijker maken en zo mee bepalen in welke mate regionaal leiderschap zich ontwikkelt, bestendig wordt of net afneemt.

In sommige regionale beleidsarrangementen treedt de centrale overheid bovendien niet enkel op als kadersteller, maar ook als actieve actor en partner in regionale processen. De Vlaamse vervoerregio’s illustreren hoe een sterke centrale betrokkenheid—via Vlaamse covoorzitters en ambtelijke ondersteuning—regionale onderhandelingen kan structureren en tot concrete resultaten kan leiden. Dergelijke modellen tonen dat centrale sturing en lokaal leiderschap geen tegenpolen hoeven te zijn, maar elkaar kunnen versterken, mits rollen helder afgebakend zijn en er voldoende ruimte blijft voor regionale inbreng.

Ten slotte kan de centrale overheid ook een belangrijke rol opnemen in bemiddeling en procesbegeleiding, vooral in contexten van complexe belangen en bestuurlijke spanningen. In Vlaanderen wordt de gouverneur hierbij regelmatig genoemd als een neutrale figuur die als een soort intendant kan optreden: knelpunten deblokkeren, vertrouwen herstellen en regionale agenda’s helpen stroomlijnen. Deze rol kan regionale samenwerking versterken, maar vraagt tegelijk ook om duidelijke afspraken over mandaat, positionering en ondersteuning om haar werking te verduurzamen.

Samen wijzen deze inzichten erop dat regionaal leiderschap zowel bottom-up als top-down vorm krijgt. Duurzame regionale samenwerking vergt een samenspel van lokaal politiek leiderschap, collectief leiderschap binnen netwerken én consistente institutionele ondersteuning door centrale overheden. De kernuitdaging

bestaat erin regionale processen zo te organiseren dat leiderschap niet afhankelijk blijft van individuele personen of tijdelijke constellaties, maar wordt ingebed in stabiele kaders, relaties en gedeelde praktijken.

2.8 RELATIE MET MIDDENVELD

Regionale samenwerking is geen exclusieve aangelegenheid van overheden. In lijn met onze maatschappelijke traditie vormen middenveldorganisaties in Vlaanderen een cruciale schakel in het regionale weefsel: zij brengen maatschappelijke verankering, inhoudelijke expertise en legitimiteit binnen in processen die anders dreigen te verengen tot louter bestuurlijke afstemming. Hun aanwezigheid zorgt ervoor dat regionale agenda's niet losstaan van de praktijk en dat beleid aansluit bij de noden van burgers en hoe zij zich verenigen. Tegelijkertijd toont het onderzoek dat de rol van het middenveld op de regionale schaal verre van uniform is. Betrokkenheid varieert sterk per beleidsdomein, per regio en naargelang de institutionele kaders die samenwerking structureren.

In domeinen zoals wonen en welzijn is de aanwezigheid van middenveldactoren bijvoorbeeld evident. Een voorbeeld is W13 in Zuid-West-Vlaanderen, de koepel van 14 OCMW's en het CAW, die als coördinator optreedt voor het sociaal, welzijns- en zorglandschap op regionale schaal. W13 is niet alleen een regionale 'kennisdrager', maar ook bruggenbouwer tussen lokale besturen en welzijnsactoren, met zicht op kwetsbare doelgroepen en hun noden. Op die manier is het een cruciale speler die meteen ook duidelijk maakt waarom bestuurlijke discussies rond regio's het middenveld beïnvloeden en erdoor beïnvloed worden: als werkingsgebieden van welzijnsactoren, woonactoren en bestuurlijke regio's niet samenvallen, wordt die afstemming voor CAW's vaak een hele uitdaging omdat er (te) veel platformen, schalen en instanties zijn waar men 'iemand' naartoe moet sturen, waardoor ze niet meer overal hun stem kunnen laten horen.

De governance-arrangementen op regioniveau sturen mee hoe middenveldparticipatie vorm krijgt. Sommige regio's kiezen voor brede tafels, zoals de regionale mandaatgroep Rivierenland, waar naast burgemeesters ook gedeputeerden, parlementairen en middenveldvertegenwoordigers participeren. Elders worden aparte fora georganiseerd, zoals bij het socio-economisch forum in Zuid-West-Vlaanderen of de Regioraad waar provincie en middenveld mee aan tafel komen. Door deze benadering krijgt advies uit het veld een 'vaste route' naar de regionale agenda. Waar zulke structuren ontbreken, blijft de betrokkenheid vaak ad hoc en leunt ze op persoonlijke netwerken, wat participatie fragiel maakt.

Ook Vlaamse administraties schakelen via verschillende institutionele kanalen het middenveld in voor het ontwikkelen van regionale agenda's. In het beleidsdomein cultuur ondersteunt OP/TIL als extern steunpunt intergemeentelijke samenwerkingen en bouwt lerende netwerken uit, terwijl in het beleidsdomein jeugd Bataljong een vergelijkbare rol vervult met regioconsulenten per provincie. In het beleidsdomein sport begeleiden bovenlokale consulenten de sportregio's, waarbij samenwerking met clubs en federaties op regionale schaal wordt gestimuleerd. In omgevingsbeleid zet het Atrium Lerend Netwerk op regionaal en provinciaal niveau uitwisseling op tussen ambtenaren, intercommunales en soms maatschappelijke partners, terwijl voor het beleidsdomein werk in samenwerking met de VDAB expliciet wordt gebouwd aan lokale partnerschappen waarin middenveld-dienstverlening wordt ingebracht. Ook hier geldt dat waar structurele routes en 'regiopersoneel' bestaan, samenwerking stabiel en minder ad hoc wordt.

Het middenveld is daarmee meer dan een 'regionaal adviseur': het fungeert vaak als een levende kracht die regionale samenwerking helpt verankeren in de maatschappelijke realiteit. Hun aanwezigheid creëert continuïteit in een context van wisselende politieke prioriteiten en helpt voorkomen dat regiowerking verwordt tot een louter technocratische bestuurlijke praktijk. Door deze rol expliciet te erkennen en te faciliteren, kan de regio uitgroeien tot een platform dat niet alleen bestuurlijke afstemming organiseert, maar ook maatschappelijke legitimiteit en draagvlak opbouwt. Dat vergt stabiele overlegkanalen, transparante informatie-uitwisseling en een actieve rol in agendavorming en uitvoering. Daarnaast is ook hier de afstemming van schalen cruciaal: hoe beter bestuurlijke en thematische werkingsgebieden op elkaar aansluiten, hoe groter de kans dat middenveldexpertise effectief kan worden ingezet. Tot slot blijkt ondersteuning onmisbaar: lerende netwerken, tweede-lijnorganisaties en structurele middelen versterken de capaciteit van middenveldactoren om regionaal te participeren en voorkomen dat samenwerking afhankelijk blijft van incidentele projecten of goodwill. Alleen door deze randvoorwaarden te realiseren kan de regio uitgroeien tot een gedeeld platform waarin overheid en middenveld samen richting geven aan complexe opgaven.

////////////////////////////////////

Naar een erkenning en versterking van verbindende rollen

Hoewel bruggenbouwers een cruciale rol vervullen, blijft hun bijdrage vaak onder de radar. Dit komt doordat doorgaans veel van hun werk plaatsvindt buiten of in de marge van formele besluitvormingsprocedures. Zij opereren vaak in de informele ruimte die bestaat uit telefoontjes, aftoetsen, bilaterale afstemmingen en korte interventies die beslissingen mee faciliteren en escalatie helpen voorkomen. Dit informele weefsel blijkt in de praktijk vaak effectiever dan louter institutionele kanalen: beslissingen worden voorbereid via deze interacties, niet enkel via vergader- en overlegtafels. De informele rol van bruggenbouwers verklaart waarom regio's met sterke, ervaren en goed verbonden figuren vaak een sterkere regiomaturiteit ontwikkelen. Omgekeerd blijkt samenwerking in regio's waar deze rol ontbreekt of discontinu wordt ingevuld meer fragiel en afhankelijker van toevallige omstandigheden.

Het belang van deze functie maakt ook duidelijk dat bruggenbouwers voldoende ondersteuning en bewegingsruimte moeten krijgen. Omdat ze vaak geen formele rol vervullen, zijn ze afhankelijk van de ruimte die organisaties en overheden hen gunnen. Voldoende ondersteuning via opleiding, tijd, mandaat en netwerkvorming is dan ook aangewezen om hun rol duurzaam te kunnen vervullen. Bovendien is deze capaciteit vaak ongelijk verdeeld: grotere steden en administraties beschikken doorgaans over meer mogelijkheden om dergelijke rollen op te nemen, terwijl kleinere gemeenten hier vaak minder administratieve ruimte voor hebben.

Bruggenbouwers zijn dus geen bijkomstige figuren, maar een belangrijke schakel voor regionale governance. Ze maken afstemming mogelijk in een landschap waar sectorale verkokering, institutionele gelaagdheid en bestuurlijke complexiteit samenwerking vaak op de proef stellen. Regionale samenwerking wordt sterker naarmate hun rol erkend, zichtbaar gemaakt en gefaciliteerd wordt. Een toekomstgerichte regiobenadering vraagt dan ook om het belang van deze verbindende figuren te erkennen: door hen een duidelijk mandaat te geven, door capaciteitsopbouw structureel te faciliteren en bewegingsruimte te creëren voor de informele afstemming waarlangs regionale samenwerking mee vorm krijgt.

2.10 FINANCIERING ALS HEFBOOM

Onderzoek naar regionale samenwerking in Vlaanderen wijst herhaaldelijk op een kwetsbaarheid in de financiële basis waarop die samenwerking rust. Veel initiatieven zijn afhankelijk van tijdelijke subsidies, versnipperde budgetlijnen en sectorale projectmiddelen. Dit bemoeilijkt voorspelbaarheid en continuïteit, en maakt dat het opbouwen van stabiele structuren (zoals regiostaf en procescoördinatie) soms achterblijft. Wanneer financiering wegvalt, vallen niet zelden ook netwerken en opgebouwde expertise terug, wat regio's dwingt om opnieuw te beginnen. Deze uitdaging werd in meerdere domeinen opgemerkt.

Het beleidsdomein Wonen toont dat financiering een hefboom kan zijn regionale samenwerking, maar dat die niet noodzakelijk zorgt voor duurzame regionale verankering ervan. Enerzijds zijn er intergemeentelijke projectsubsidies (bv. de subsidiebelofte 2020–2025, 49 miljoen euro, goed voor 70 IGS-projecten en 255 gemeenten) die regionale samenwerking financieel aanjagen. Anderzijds blijft de inzet vaak projectmatig, met korte termijnen en een focus op uitvoering eerder dan op structurele procesondersteuning voor het regionale overleg (bv. lokaal woonoverleg en stuurgroepen). In het bredere woondomein leeft bovendien de zorg dat zonder duidelijke financiële randvoorwaarden structurele regiowerking moeilijk dreigt te worden: er zijn vaak regionale ambities, maar wanneer middelen en vereveningsinstrumenten onduidelijk blijven, wordt regionaal werken vrijwillig en ongelijk. De woonstudie wijst expliciet op het ontbrekende debat rond verevening (lusten-lasten, verdeelsleutels) en stelt vast dat duidelijkheid hierin de samenwerkingsbereidheid en slagkracht kan versterken.

De ambtelijke capaciteit op regioniveau is een tweede illustratie. Onderzoek toont opschaling en rationalisering aan Vlaamse zijde (bv. de fusie van Wonen-Vlaanderen en de VMSW en interne reorganisaties met centrale aansturing; het hertekenen van regionale inzet in MOW met vervoerregio's en regiobegeleiders; en binnen Omgeving het Atrium-team). Maar tegelijk blijft de beschikbare regiocapaciteit in meerdere sectoren krap en kwetsbaar, terwijl ze nood heeft aan structurele ondersteuning om dossiers voor te bereiden en op te volgen. Voor het Departement Werk en de VDAB wordt die ondersteuning deels georganiseerd via samenwerkingsovereenkomsten met clusters van lokale besturen en andere actoren, wat wijst op gerichte financiering die integrale dienstverlening moet faciliteren. Het beeld dat hieruit ontstaat is dat cofinanciering en meerjarige afspraken de continuïteit van regionale processen kunnen versterken.

Er zijn ook Vlaamse praktijkvoorbeelden waar fondsen gebiedsgericht ingezet worden. In West-Vlaanderen werd tussen provincie en WVI een streekfonds opgezet (economisch streekbeleid binnen deelregio's Westhoek, Midwest, Brugge/Oostende), dat projecten cofinanciert en zo regionale uitvoeringskracht vergroot. Zulke fondsen illustreren hoe gebundelde middelen, gekoppeld aan gedeelde kaders, de effectiviteit van samenwerking in de tussenruimte kunnen verhogen. Tegelijk is de toepassingsbreedte van zulke fondsen beperkt en vooral sectorgebonden, wat de nood aan bredere, domeinoverstijgende arrangementen opnieuw laat zien.

Internationale vergelijkingen tonen mogelijke pistes voor meer stabiliteit en samenhang. De Nederlandse Regio Deals werken met langetermijnpartnerschappen en cofinanciering tussen verschillende bestuursniveaus,

gekoppeld aan gedeelde doelstellingen en contractuele afspraken, een manier om gebiedsgericht te investeren zonder één uniforme schaal op te leggen. De Zwitserse Agglomeratieprogramma's koppelen meerjarige federale financiering aan kwaliteitscriteria, evaluatiecycli en een focus op mobiliteit/ruimtelijke ontwikkeling, wat voorspelbaarheid geeft en tegelijk resultaatgerichtheid bewaakt. Het onderzoek suggereert dat stabiliteit en flexibiliteit hier hand in hand gaan: er is een vast kader met ruimte voor lokale invulling en differentiatie.

Samengevat wijzen signalen uit het Vlaamse onderzoek erop dat een meer samenhangende en continue financieringsbasis de duurzaamheid van regionale samenwerking kan bevorderen. Dat impliceert niet dat projectmiddelen moeten verdwijnen—die blijven waardevol voor innovatie—maar wel dat ze ingebed kunnen worden in bredere meerjarige arrangementen met heldere engagementen (ook m.b.t. capaciteit en verevening). In de praktijk lijkt het leren uit bestaande fondsen (zoals streekfondsen) en internationale voorbeelden (Regio Deals, Agglomeratieprogramma's) onder meer te wijzen op het belang van bundeling van middelen, cofinanciering en kwaliteitskaders. Dit zijn mogelijk bruikbare handvaten voor Vlaanderen om de continuïteit en beleidskracht in de tussenruimte verder te ondersteunen, zonder een uniform model op te leggen of lokale maatwerkruimte te verliezen.

3 SYNTHESE

We vatten de tien overkoepelende inzichten hieronder telkens in één kernachtig statement.

1. Regio's als feitelijke realiteit – internationale inzichten;
2. Geen bestuursniveau, wel een coördinatieplatform;
3. Balanceren tussen maatwerk & centrale sturing;
4. Sectorale logica's en de zoektocht naar samenhang;
5. Regiomaturiteit als groeiproces;
6. Ambtelijke capaciteit als fundament voor samenwerking;
7. Leiderschap & vertrouwen bouwen;
8. Relatie met middenveld: zoeken naar een gedeeld partnerschap;
9. Brugfiguren vormen een cruciale schakel;
10. Financiering als structurele hefboom: nood aan duidelijke engagementen.

Deze tien inzichten maken duidelijk dat de regio in Vlaanderen geen toevallige bestuurlijke constructie is, maar een noodzakelijke tussenruimte waar maatschappelijke opgaven steeds nadrukkelijker samenkomen. Tegelijk tonen ze hoe fragiel de voorwaarden zijn die samenwerking moeten dragen. De afgelopen vijf jaar leerden ons dat er nergens een gebrek is aan ideeën of bereidheid, maar wel aan tijd, stabiliteit, financiering en institutionele helderheid om die bereidheid om te zetten in structurele verandering. De budgettaire realiteit van vandaag maakt dat spanningsveld alleen scherper: minder middelen, minder mensen en meer druk op kerntaken zetten precies die functies die samenwerking mogelijk maken onder druk. In deze context is het gemakkelijk om pessimistisch te worden. Maar net daardoor verdient het optimisme dat we onderweg zijn tegengekomen extra aandacht. We hebben vele actoren gezien en gehoord die, ondanks alles, blijven bouwen aan samenhang, blijven zoeken naar verbinding en blijven investeren in regionale oplossingen. Hun werk toont dat de regio geen abstract beleidsconcept is, maar een praktijk van volgehouden engagement. Als de komende jaren iets duidelijk moeten maken, dan wel dat deze praktijk alleen kan groeien wanneer ook de Vlaamse overheid de noodzakelijke structurele randvoorwaarden schept: stabiliteit, capaciteit en duidelijke en gezamenlijke ambities. Dan kan het potentieel dat overal zichtbaar is ook daadwerkelijk worden verzilverd.

